

УДК 3.334

*Т.П. КАЛЬНА-ДУБІНЮК, доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри аграрного консалтингу та сервісу
М.В. БЕСЧАСТНА, асистент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Соціальне партнерство в сільській місцевості з використанням потенціалу дорадчих служб

Постановка проблеми. Розвиток сільського господарства України відбувається в умовах економічної кризи, виникнення проблем, більшість з яких не розв'язується протягом десятиліть. Відсутність збалансованої системи розвитку сільських територій призводить до постійного погіршення якості життя та скорочення чисельності сільського населення, зниження рівня його доходів, незадовільного стану інфраструктури тощо. У зв'язку з цим актуальною постає необхідність підвищення рівня соціального забезпечення в сільській місцевості. Важливого значення в цьому набуває налагодження взаємовигідних відносин між органами місцевого самоврядування, бізнесовими структурами й представниками сільського населення у формі громадських об'єднань, що реалізується через механізми соціального партнерства з використанням потенціалу дорадчих служб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення й аналіз досліджень зарубіжних і вітчизняних учених, серед яких О.Ю. Ситник [8], Е.М. Лібанова [4], В.М. Кузнецов [5], Н.В. Балабанова [2], С.В. Бакуменко [11], В. Боков та інші показало, що основна увага більшості науковців приділяється проблемам розробки дієвих механізмів й інструментів впливу на підвищення рівня життя населення. Проте шляхи налагодження системи ефективних взаємовідносин у сільській місцевості між органами місцевого самоврядування, бізнесовими структу-

рами та громадськими об'єднаннями з використанням потенціалу дорадчих служб залишаються недослідженими.

Мета статті – розкриття ролі дорадчих служб у розвитку соціального партнерства на селі.

Виклад основних результатів дослідження. Розбудова в Україні демократичної системи управління зумовлює наближення влади до розв'язання проблем громадян на місцях. Громадяни мають достатньо широкий спектр передбачених законом можливостей впливати на діяльність влади [6, 14].

Багато управлінських рішень викликають незрозуміння з боку суспільства, соціальну напругу, девальвацію моральних цінностей тощо. За таких умов першочергового значення набуває пошук механізмів узгодження інтересів населення й влади, працівників і бізнесу з метою подальшої активізації суб'єктів громадянського суспільства в Україні [3]. Одним із таких механізмів є партнерство між населенням, владою та бізнесом.

Партнерство – це спільна діяльність, яка ґрунтується на однакових правах і обов'язках партнерів із метою досягнення спільних інтересів [9].

Концепція соціального партнерства, що зародилася наприкінці XIX – початку XX ст. як ефективний інструмент подолання конфліктних ситуацій в соціально-трудовій сфері, нині стає універсальним засобом розв'язання різних соціальних проблем у всіх сферах життєдіяльності суспільства [8].

Соціальне партнерство як наукова категорія характеризується багатоаспектністю,

© Т.П. Кальна-Дубінюк, М.В. Бесчастна, 2015

різноманітністю та широтою розуміння й трактування. Оскільки воно може бути представлене в багатьох сферах суспільних відносин, його різноманітні визначення розкривають той бік соціального партнерства, що розв'язує конкретну проблему. Соціальне партнерство трактується по-різному:

1. У вузькому розумінні – це прояв партнерських відносин у соціально-трудовій сфері (у підприємстві) між роботодавцями, об'єднаннями працівників і державними органами.

2. У широкому розумінні – це партнерство між недержавними організаціями, державою та бізнесовими структурами.

3. У найширшому розумінні партнерство – це формування соціальної держави, досягнення суспільного діалогу, злагоди [4].

Теоретичною основою становлення соціального партнерства є визнання необхідності існування в суспільстві різноманітних соціальних груп зі специфічними функціями, конфліктами їх інтересів і розбіжностей, можливостями їх взаємоприйнятого суспільного розвитку, що відповідає перспективним завданням соціальної держави [5].

Сутність соціального партнерства розкривається через його функції. По-перше, воно може бути механізмом узгодження соціальних інтересів з урахуванням їх відмінностей та навіть суперечностей. По-друге, воно може бути засобом реалізації соціальної політики, що забезпечує участь усіх соціальних суб'єктів в організаційно-управлінській діяльності. Оскільки управління пронизує всі сфери життєдіяльності суспільства, то соціальне партнерство може забезпечити взаємодію соціальних суб'єктів у будь-якій із груп – економічній, політичній, культурній тощо [2].

Виходячи з того, що соціальне партнерство ґрунтується на принципах рівноправності, довіри, соціальної справедливості й взаємної відповідальності сторін, воно може забезпечити рішення соціальних суперечностей легітимним, цивілізованим шляхом. У процесі соціально-партнерської взаємодії відбувається обмін думками; передача соціальнозначущої інформації; досягнення взаєморозуміння між сторонами, пошук спільних інтересів. Отже, соціальне партнерство

– це механізм взаємодії між суб'єктами управління з метою вирішення соціальних питань на взаємовигідних умовах.

Становлення та розвиток соціального партнерства можливе за певних умов, зокрема створення необхідного інституційного й правового середовища. У зв'язку з цим виділимо такі загальні риси соціального партнерства [1]:

формування та визнання ідеології соціального партнерства на протидію ідеології соціальної конфронтації;

мотивація суб'єктів на активну участь у системі соціального партнерства;

закріплення загальних принципів соціального партнерства;

створення й розвиток соціально-економічних і правових інститутів, що забезпечують реалізацію соціально-партнерських відносин.

У будь-якому сучасному суспільстві можна виділити принаймні три важливі сектори: державний – органи державної влади та місцевого самоврядування, бюджетні установи й організації, засновані на підставі закону чи в межах повноважень державних органів; бізнесовий – система підприємств і організацій, господарських товариств та індивідуальних підприємців, що займаються господарською діяльністю, а також сектор, що дістав назву “третього”, оскільки не належить до перших двох і має кілька принципових відмінностей [10].

Отже, “третій сектор” в Україні – це сукупність незалежних, створених за ініціативою засновників, структур, не спрямованих на одержання прибутку або влади. Попри формальну назву таких організацій, усіх їх об'єднують ознаки, спільні для всіх організацій третього сектора [6]:

1. Недержавний (неурядовий) характер організації. Держава в особі органів державної влади та місцевого самоврядування не є засновником такої організації на підставі закону чи через ухвалення публічного акта відповідним органом влади, вона не здійснює адміністративного управління чи контролю.

2. Самоврядування. Керівництво організацією здійснюється її учасниками відповідно до її статутних документів.

3. Добровільність. Організація засновується на основі доброї волі осіб чи особи, що є засновником. Ніхто не може бути примушений до вступу в організацію й нікому не може бути заборонено вийти з такої організації.

4. Неприбутковість. Метою створення чи діяльності такої організації не може бути одержання прибутку, що розподіляється між її членами, засновниками чи зв'язаними з ними особами. Прибуток організації, одержаний нею внаслідок комерційної діяльності, може використовуватися лише на статутні цілі, а кошти чи майно організації після її ліквідації не розподіляється між її членами чи засновниками, а використовується лише зі статутною метою.

5. Корисність. Для своїх членів будь-яка громадська організація є корисною з приватного погляду як організація взаємної вигоди; для суспільства ж у цілому (через сприяння благодійництву, розвитку освіти, науки, культури, захисту навколишнього природного середовища, надання певних соціальних

послуг тощо) вона є суспільно корисною організацією.

Відповідно до вищесказаного, у соціальному партнерстві беруть участь такі сторони – держава (державний сектор), бізнес (комерційний сектор) і громада (некомерційний сектор).

Соціальне партнерство як система відносин може виникнути лише в тому випадку, якщо сторони розглядають одна одну як бажаних потенційних або реальних партнерів та готові до співпраці на основі розподілу повноважень і відповідальності [11].

Сільська місцевість є соціальним об'єктом, в управлінні яким беруть участь кілька суб'єктів: органи державної влади в особі органів місцевого самоврядування, бізнесові структури та громадські об'єднання. Наведені суб'єкти управління і є учасниками соціального партнерства в сільській місцевості, характеристики взаємодії яких наведено в таблиці.

Основні характеристики взаємодії представників соціального партнерства в сільській місцевості*

Держава	Бізнес	Громадські об'єднання
Створення законодавчих і нормативних передумов для реалізації інновацій, розвитку місцевого самоврядування, громадських організацій, благодійної діяльності. Формування цільових програм розвитку соціальної сфери, в тому числі й сільських територій. Соціальний захист населення. Контроль за дотриманням умов соціального партнерства. Вивчення і розповсюдження кращої практики щодо стимулювання соціально-економічного розвитку. На рівні місцевого самоврядування – представлення інтересів місцевих громад	Бізнес направлений на виробництво й обмін товарів і послуг, створення матеріальної бази, що дає змогу забезпечити людську діяльність в аграрному секторі. Благодійні пожертви, можливість використовувати досвід і професіоналізм компетентних менеджерів у розв'язанні соціальних проблем. Підвищення матеріального рівня сільського населення. Забезпечення робочими місцями. Оренда земельних ділянок	Самоорганізація людей для спільного і самостійного розв'язання проблем, забезпечення своїх інтересів. Висунення до вирішення проблемних питань сільських територій. Цивільний контроль над діями влади. Залучення до роботи добровольців. Висловлення інтересів певних груп населення. Висунення нових ціннісних орієнтирів (екологічний рух тощо)

* Джерело: Розробка М.В. Бесчастної.

Безумовно, можливості (а отже, і роль) сторін у рамках соціального партнерства неоднакові. Якщо роль бізнесових структур полягає, головним чином, у фінансових можливостях, забезпеченні робочими місцями, рівня орендної плати тощо, а роль державних структур полягає ще й у використанні владних важелів, то громадські об'єднання

формують та організують унікальний ресурс – соціальні інтереси й ініціативи громадян.

Отже, соціальне партнерство – взаємовигідна взаємодія різних секторів суспільства, спрямована на розв'язання соціальних проблем, забезпечення розвитку соціальних відносин і поліпшення якості життя, що здійснюється в рамках чинного законодавства [12].

Відповідно до цього, соціальне партнерство в сільській місцевості – взаємовигідна взаємодія органів місцевого самоврядування, бізнесових структур та громадських об'єднань, спрямована на вирішення соціальних питань у сільській місцевості з метою поліпшення якості життя й забезпечення розвитку соціальних відносин, що здійснюється в межах чинного законодавства.

Проте, на наш погляд, необхідно мати ще одного учасника соціального партнерства в сільській місцевості, який би забезпечував дії всіх учасників процесу. Адже в будь-якому випадку необхідна структура, яка б виявляла проблеми, потреби та розробляла рекомендації щодо інформаційно-консультатійного забезпечення можливостей їх реалізації, механізмів партнерства, впроваджувала спільні проекти. Такою структурою можуть стати дорадчі служби, бо відповідно до Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» одним із видів до-

радчих послуг є соціально спрямовані послуги, тобто ті, що надаються суб'єктам господарювання, які ведуть діяльність у сільській місцевості, та сільському населенню за рахунок коштів державного й місцевих бюджетів [13,15,16].

У сучасних умовах на ринку консалтингових послуг консультантами активно використовуються соціальні технології для інформаційно-консультатійного забезпечення розв'язання соціальних проблем, підтримки стабільності соціальних систем, управління, регулювання і планування соціальних процесів, що називається соціальним консалтингом. Його особливність полягає в організації консультування на основі моделі соціального партнерства. Соціальний консалтинг відіграє важливу роль в управлінні соціальними сферами життєдіяльності сучасного суспільства та реалізується через основні його види (рис. 1) [7].

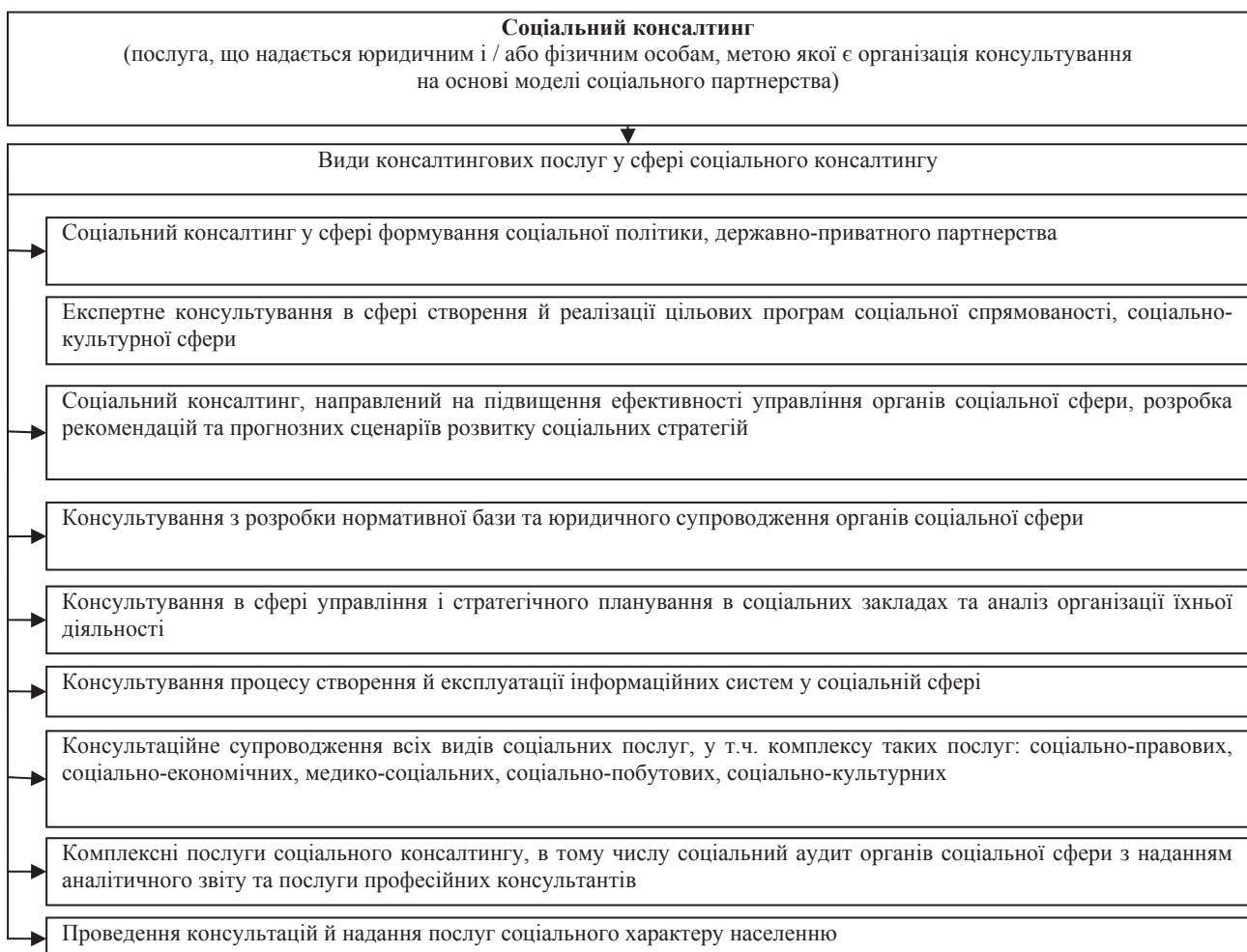

Рис. 1. Основні види консалтингових послуг у сфері соціального консалтингу*

*Джерело: Розробка М.В. Бесчастної.

Розглядаючи сільські території як об'єкт управління, модель соціального партнерства в сільській місцевості з використанням по-

тенціалу дорадчих служб матиме наступний вигляд (рис. 2).

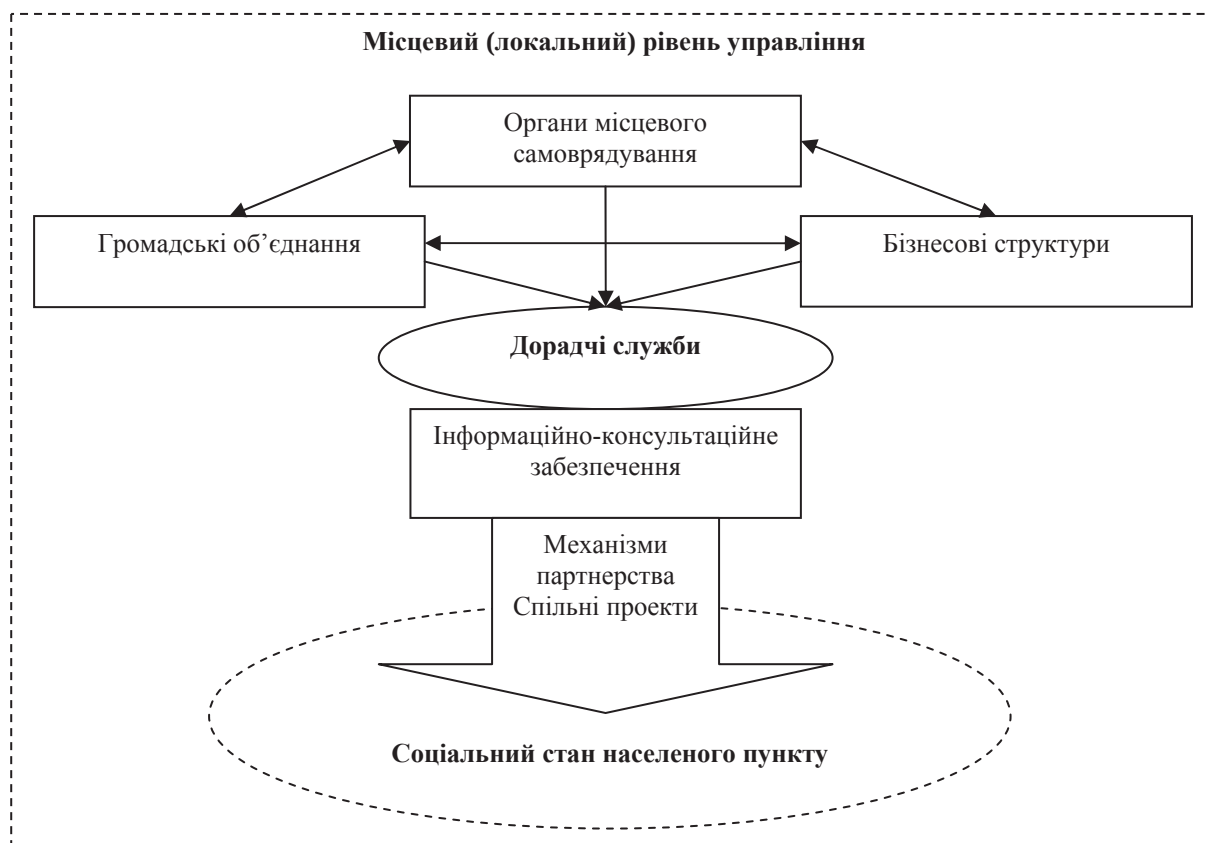

Рис. 2. Модель соціального партнерства в сільській місцевості з використанням потенціалу дорадчих служб*

* Джерело: Розробка авторів.

Налагодження партнерства сприяє формуванню ознак стабільної, комплексної соціальної роботи в територіальній громаді, що забезпечується розв'язанням її найгостріших соціальних проблем. Проте нині спостерігається пасивність сільського населення й небажання бізнесових структур брати участь у розв'язанні соціальних проблем сільських населених пунктів. Дане питання необхідно вирішувати, використовуючи мо-

жливості та досвід дорадчих служб за підтримки держави.

Висновки. Реалізація запропонованої моделі взаємодії органів місцевого самоврядування, бізнесових структур і громадських об'єднань у сільській місцевості з використанням потенціалу дорадчих служб дасть змогу комплексно розв'язати проблему соціального забезпечення в сільській місцевості.

Список використаних джерел

1. *Алексейчук В.В.* Теоретичні підходи до обґрунтування сутності поняття соціального партнерства / В.В. Алексейчук // *Держава та регіони : наук.-виробн. журнал.* – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2009. – № 1. – С. 10–13. – (Серія: Державне управління).
2. *Балабанова Н.В.* Соціальний діалог. Соціальне партнерство. Соціальна держава / Н.В. Балабанова, В.І. Жуков, В.С. Пилипенко. – К.: Академія праці та соціальних відносин, 2002. – 190 с.
3. *Головатий М.Ф.* Соціологія молоді / М.Ф. Головатий. – К., 2006. – С. 43.
4. *Лібанова Е.* Ринок праці та соціальний захист. навч. посіб. / Е. Лібанова, О. Палій. – К.: «Основи», 2004. – 492 с.
5. *Кузнецов В.М.* Культура партнерства як культура життя / В.М. Кузнецов // *Безопасность Евразии.* – 2010. – № 2. – С. 7–52.
6. *Рада та громада (або як залучати громадян до місцевого самоврядування): посіб. для працівників органів місцевого самоврядування.* – К.: Академпрес, 2003. – 132 с.

7. Роздольская И.В. Практика использования социального консалтинга как культурно-исторически детерминированной социальной технологии / И.В. Роздольская, С.М. Осадчая, М.Е. Ледовская // *Фундаментальные исследования*. – 2013. – №6. – С. 715-719.
8. Ситник О.Ю. Соціальне партнерство в Україні: особливості становлення і перспективи розвитку [Електронний ресурс] / О.Ю. Ситник. – Режим доступу: http://www.kntu.kt.ua/doc/zb_15.pdf#page=287.
9. Социологический энциклопедический словарь // Электронный адрес: <http://www.sociolook.com/48/207/1707267.html>
10. Соціальна робота в Україні: теорія та практика // *Наук.-метод. журн*, 2005. – № 2. – 194 с.
11. Соціальне партнерство: навч. посіб. / С.В. Бакуменко, І.Є. Левенець, О.М. Грибаков, М.Л. Дубровський, І.М. Дубровський. – К., 1999. – 300 с.
12. Як налагодити партнерство. Рекомендації для бізнесу // <http://www.csrukraine.org/userfiles/pdf>
13. Kalna-Dubinyuk T.P. The Development of Extension Service in Ukraine and the Worldwide Experience. Text-book / T. P. Kalna-Dubinyuk, S. R. Johnson – Kyiv: Agrarna nauka, 2005. – 200 p.
14. Kalna-Dubinyuk T. Innovation in Extension for Modernizing Agribusiness and Rural Areas / T. Kalna-Dubinyuk, A. Lytovchenko, Y. Dubinyuk, S. Danylyuk // Abstracts book, AGRIMBA, Montenegro, June 25-28, 2013: Budva. – 2013. – P. 59-60.
15. Filson G.C. Intensive Agriculture and Sustainability: A Farming Systems Analysis/ G.C. Filson. // UBC Press-Vancouver-Toronto, 2004. – 230 p.
16. Rivera W.M., Zijp W. Contracting for Agricultural Extension / W.M. Rivera, W. Zijp // CAB International, 2002. – 189 p.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2015 р.

*

УДК 332.14(1-22)

*В.А. ТКАЧУК, кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри економіки праці та розвитку сільських територій
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Обґрунтування моделі соціально-економічного розвитку сільських територій

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток села визначають як процес змін, спрямованих на підвищення рівня розвитку економічної та соціальної сфер сільських регіонів, із мінімальними втратами для природного середовища і найбільшим рівнем задоволення потреб сільського населення та інтересів держави. Сільський розвиток потребує комплексного підходу до розв'язання всіх проблем сільського регіону – економічних, соціальних, екологічних, демографічних тощо. У зв'язку з цим невідкладним завданням є створення такого економічного й соціального середовища, яке сприяло б підвищенню престижності та мотивації праці, привабливих умов для проживання в сільській місцевості, зупиненню руйнації об'єктів соціальної інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні вчені протягом багатьох років

займаються вивченням проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій. Значних результатів у своїх наукових дослідженнях досягли В.Г. Андрійчук [1], О.Г. Булавка [4], М.Й. Малік [10], С.М. Кваша [8], П.Т. Саблук [12], В.К. Терещенко [16] та інші. Наукові розробки вищезгаданих учених дуже важливі, проте ця проблема вимагає подальшого вивчення, особливо як на регіональному рівні, так і в країні у цілому.

Мета статті – аналіз актуальних питань соціально-економічного розвитку сільських територій України на прикладі Харківської області з метою визначення засобів та шляхів подолання цих проблем. На підставі результатів аналізу розробити модель соціально-економічного розвитку сільських територій.

Виклад основних результати дослідження. Концептуальний вигляд моделі соціально-економічного розвитку сільських територій як сукупності альтернативних стратегічних рішень наведено на рисунку 1.

© В.А. Ткачук, 2015